

Prokofjevi ooper „Estonias“ —

«Jutustus tõelisest inimesest»

Esmaspäevast, 20. novembrist alates kestab Tallinnas Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäevale pühendatud parimate lavastuste dekaad, millest võtavad osa kõik vabariigi kutselised teatrid.

Üht dekaadi programmi kuuluvad lavastust, V. Rozovi «Traditsioonilist kokkutulekut» Eesti NSV Riikliku Vene Draamateatri laval (lavastaja S. Lerman) me retsenseerisime oma ajalehes 17. novembril. Täna avaldame retsensiooni RAT «Estonia» lavalt — ooperi «Jutustus tõelisest inimesest» kohta, mis samuti on võetud dekaadi kavva.

Sergei Prokofjevi viimane ooper «Jutustus tõelisest inimesest», mille RAT «Estonia» valis välja Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva tähistamiseks, on mõneti erinev helilooja teistest lavateostest nii ülesehituselt kui ka saamisloolt. Prokofjevit vaimustas nõukogude inimeste patriotism Suures Isamaasõjas, ajajärgu raske heroilisus, ja ta otsis teemat, et kajastada seda muusikas. Boriss Polevoi raamatu «Jutustus tõelisest inimesest» peategelane lendur Meresjev, kel tuleb võita algul iseend ja siis ka vaenlane, langes kõige enam ühte helilooja kujutlusega tõelisest kangelasest. Psühholoogiline alltekst oli nagu loodud muusikasse valamiseks ja koos abikaasa Mendelsson-Prokofjevaga alustas helilooja libreto kirjutamist. Polevoi küllaltki eepiline, kohati isegi

liialt staatiline sündmustik ei andnud end kergelt suruda ooperidramaturgia raaimesse ja kui lavadramaturgias polegi kõik seaduspärane, siis muusikas lähendab Prokofjev kõik loogiliselt. Ooperi muusika valmis heliloojal vähem kui

poole aastaga. 1960. aastal toimus ooperi esietendus Suures Teatris. Teos jäi kauaks repertuaari, kriitikud andsid muusikale hea hinnangu. Varsti lavastati ooper Prahlas ning käesoleval ajal on ta jõudnud mitmetele kodu- ja välismaa lavadele.

Nõukogude inimese patriotismi ja kangelaslikkuse teema lisab ka RAT «Estonia» repertuaarile kaasaegsemat tooni, sest nõukogude ooper ootab ka «Estonias», nagu paljudes teistes ooperiteatrites senisest suuremat tähelepanu.

Lavastaja Udo Väljaots on kasutanud põhiliselt 1960. aastal Suures Teatris väljatöötatud redaktsiooni. Kahtlematult on see lavalisem kui autorite loodud variant, jättes suurema kõlajõu Aleksei psühholoogiale ning eemaldades asjatud kõr-

valekaldumised. Hästi on tabatud ideele vahetu lähenemine, peamise lakooniline edasiandmine. Aleksei kaju kannab kesksel teemat, ülejäänud tegelaskarakteritel pole arengujoont, need täiendavad vaid nüansirikkalt iga muutust Alekseis. Sümbolse tähenduse saab kolhoosnikute koor «Kasvab kingul meil tammepuu noor», mille ehtvenelik muusikaline materjal on kui juhtmotiiv Aleksei ja kogu rahva mehustumisele. Kõik see oleks tulnud toesele enamalgi määral kasuks, kui lavastajal oleks õnnestunud siduda kupüüride liitekohad loogiliselt ja loomulikult. Praegu on aga paljude stseenide vaheldumine liialt tinglik. Nii tundub võitlejate koori ületoomine haigla pilti kohmakana ja viimistlematuna just seadelt, kuna muidu selline patriotismipuhang haiglast rindele sõitvate lendurite juures mingit ebakõla esile ei kutsuks. Ka kindlad rivid häälerühmade järgi muudavad lõputseeni liialt kantaadilaulmiseks, mis paratamatult mõjub natuke plakatlikuna. Kuigi Aleksei tänab pärast sangarlikku lendu Mihhailot, arste, Oljat, seltsimehi, oleks võibolla mõju suurem, kui laul, kus tammepuu jällegi kasvab ja välk teda murda ei saa, kõlaks loomulikumas situatsioonis. Ja kas mõni selgitav sõna, mis autoritel on antud Andreile toimuva lennu kohta, poleks siiski süvendanud Aleksei mehise näitamist ja kogu finaali kõlajõudu?

Kogu ooperi ideelist raskust kannab lendur Aleksei Meresjevi roll. Muusikaline dramaturgia on tema siseelu dubleeriv väljendaja, mis seab laulja kompromissitu ülesande ette, ent annab ka parasjagu võimalusi tuua see vaatajani. NSV Liidu rahvakunstnik Georg Ots näitas end selles osas järjekordselt suure meistrina. Napilt, kuid veenvalt, üha kasvava pingega avanevad Aleksei sisemaailm, tema võidu hind ja kangelasteo suurus. Meenutagem vaid teise vaatuse palatipilti või tantustseeni, kus Alekseil on vaja tõestada arstidele, et ta on võimeline veel lendama. G. Ots ei vähenda meeleolulanguse ja meeleheite momente, tema rumba on nurgeline, raske, seotud suurte pingutustega. Just selline kontrastide oskuslik kasutamine annabki lõpuks soovitava efektile väga palju juurde. Vokaal tundus ainult finaalis natuke väsinuna ja tuhmuna.

Ülejäänud tegelaskujud pole ükski võrreldavad Alekseiga ja sisuliselt võib neid lugeda episoodilisteks. Ometi on siin paljudel lauljatel õnnestunud vähese materjali najal luua elulised karakterid, nagu V. Gurjevi vanaisa Mihhailo, U. Tautsi Varja, L. Panova meditsiiniõde, T. Maiste komissar. Siiras on T. Tralla (Kukuškin) lõbusas palatipildis ja ta mure Aleksei lennu ajal ooperi finaalis. E. Kärvet loob mänguliselt mehise ja rühika lenduri Andrei Degtjarenko kaju, kuid vokaalparitiis esineb intonatsiooniliselt

vääratusi, dünaamiliste nüansside taandamist fortele. Kuulsa kirurgi Vassili Vassiljevitsi roll oleks igati nauditav, kui hall habe, kindrali eraldusmärgid ja jalutuskepp suudaksid rohkem varjata ka U. Kreemi noorust, mistõttu ei jõua saali vana targa arsti kaalukus.

Noorele dirigendile Eri Klaisile oli «Jutustus tõelisest inimesest» üks esimesi iseseisvaid ooperilavastusi ja võib rääkida nentida, et teater on saanud endale kunstniku, kellele võib usaldada raskeid ülesandeid. Hoolimata teatri-saali halvast akustikast võib lauljaid ikkagi hästi kuulda, orkester ja ansamblid kõlasid viimistletult, emotsionaalselt. Koormeistrite U. Järvela ja V. Laulu töö seisib võrdel tasemel kogu ansambli.

Lakooniliselt ja lihtsalt on lähenenud lavakujundusele kunstnik Lembit Roosa. Minimaalse detailide abil saab tajutavaks vastav miljöö, midagi segavat ega tähelepanu tõmbavat laval ei ole, mistõttu suureneb muusika mõjupeaks. Hea oleks, kui sellise printsipi järgi suhtuksid sagedamini oma töösse ka lavastajad.

Üldjoontes sellised muljed jättis «Jutustus tõelisest inimesest» RAT «Estonias». Palju annaks viimistleda veel ka pärast esietendust, kui ollakse huvitatud kõnealuse lavastuse pikemast elueast.